

Специфические особенности квази-рынка труда как переходной формы в транзитивной экономике Беларуси

В.Н. Усский

Огосударственные предприятия Беларуси – это предприятия государственной и колхозно-кооперативной собственности, которые получили по сравнению со своими аналогами в плановой экономике широкие права в текущей и инвестиционной деятельности, однако все же остались под сильным патернализмом государства и продолжают работать в условиях мягких бюджетных ограничений. Они действуют на неконкурентном рынке и не стремятся к максимизации прибыли.

Ликвидация директивных механизмов управления экономикой Беларуси привела к тому, что государство утратило контроль над пропорциями деления фондов потребления и накопления огосударствленных предприятий. У них отсутствуют внутренние цели, стимулы и механизмы «сжатия» фондов потребления для реализации стратегических функций расширенного воспроизводства. Все это привело к росту доли оплаты труда работников и уменьшению доли прибыли в структуре ВВП с 1992г. Как и в экономике «рабочего самоуправления» СФРЮ в экономике Беларуси огосударственные предприятия преследуют цели максимизации валового дохода, а не прибыли. Поэтому зарплата является фактором в большей степени определяющим поведение предприятий, чем прибыль на капитал.

Ввиду действия внеэкономических патерналистских механизмов сдерживания открытой безработицы, государство принуждает предприятия поддерживать систему фиктивной занятости. Это не позволяет осуществить жесткую рыночную селекцию предприятий на эффективность и заставить их высвободить избыточную занятость адекватно уровню производительности использования ими факторов производства. Ввиду того, что адекватного уменьшения занятости падению ВВП не произошло, экономика Беларуси стала трудоизбыточной относительно ее производительности.

Режим функционирования системы патерналистской фиктивной занятости относительно ее производительности привел к действию в экономике Беларуси такие закономерности рынка труда. Цена труда фиктивно занятой рабочей силы завышена относительно ее реальной производительности за счет перераспределения доходов, созданных эффективной рабочей силой. Цена труда эффективной рабочей силы, в свою очередь, занижена относительно ее реальной производительности. Так получен эффект деформации цен на труд относительно их рыночной производительности. В таких условиях на квази-рынке труда не может существовать эффективного механизма

стимулирования и распределения рабочей силы относительно ее производительности и платежеспособного спроса потребителей. Способ соединения факторов производства устойчиво генерирует тенденцию, при которой доходы рабочей силы не равны ее производительности. Соответственно воспроизводится деформация цен на труд относительно существующего на него спроса и предложения на рынке труда. В итоге специфический порядок присвоения и распределения полезного эффекта функционирующей рабочей силы деформирует ее нормальное воспроизводство, активно воздействуя на функционирование рынков капитала и товаров и соответственно его регуляторов – прибыли, процента и цен на товары. По закону адекватности механизм формирования заработной платы и рынка труда деформирует механизмы формирования прибыли и рынка капитала. Это в свою очередь является объективной основой запуска в действие перераспределительных механизмов в финансовой и монетарной сферах, которые деформируют действие экономических оценок.

В таких условиях самое искусное монетарное регулирование макроэкономики будет неэффективным, так как оно является вторичным относительно глубинных первичных процессов воспроизводства, генетически определяющих характер и механизмы присвоения и распределения полезного эффекта от функционирования факторов производства. Экономически нерациональным является не то, что у нас существует глубокая дифференциация общества по присваиваемым доходам, а то, что эта дифференциация является неэффективной и деформирующей цены факторов производства относительно их реальной производительности. Ценовые деформации ведут к неэффективному распределению рабочей силы и капитала, дестимулируют их эффективное воспроизводство и создают устойчиво функционирующие паразитарные структуры в экономике.

Показатели финансового состояния предприятий искажают их истинное состояние, показатели прибыли и оплаты труда не отражают объективной существующее положение вещей. Поэтому прибыль на капитал не может служить основанием для принятия рациональных экономических решений на квази-рынке капитала. Ввиду тесной связи квази-рынков труда и капитала через существование взаимосвязанных уровней прибыли и заработной платы сложилась система неадекватных оценок труда и капитала, создающих систему ложных сигналов для движения этих ограниченных ресурсов в направлении их неэффективного использования. Следствием действия этих механизмов является функционирование

монетарной системы неустойчивого равновесия экономики, что выражается в перманентной инфляции и девальвации, потрясающих экономику Беларуси.

Otwieranie gospodarki a transformacja systemowa

mgr Joanna Rytel

Transformacja gospodarki odbywa się w określonym międzynarodowym otoczeniu. Jedną z konsekwencji transformacji systemowej jest otwieranie gospodarki na świat i przyspieszanie procesu jej włączania w sieć powiązań istniejących między krajami o gospodarce rynkowej.

W gospodarce otwartej zmniejsza się swoboda działania centralnej władzy gospodarczej. W miarę wzrostu stopnia otwartości gospodarki, zgodnie z generalną prawidłowością, maleje skuteczność polityki ekonomicznej w realizacji celów wewnętrznych i wzrasta jej oddziaływanie na zmienne makroekonomiczne w krajach otoczenia. I odwrotnie, w miarę wzrostu stopnia otwartości gospodarki maleje jej podatność na środki wewnętrznej polityki ekonomicznej, a rośnie wrażliwość na oddziaływanie otoczenia.

Współczesne, ekonomiczne otwieranie krajów dokonuje się w sensie przestrzennym, w dwóch podstawowych zakresach.

Pierwsze z nich to zliberalizowanie obrotów, dokonywane zarówno w wyniku decyzji polityki autonomicznej, jak i przez porozumienia dwustronne, przede wszystkim jednak w wyniku uzgodnień wielostronnych. Istotny wkład do liberalizowania współpracy światowej w sferze pomocy kredytowej dla potrzeb krótko-, średnio- i długoterminowej płynności i równowagi powszechnej wymiany, a także wymienialności walut, wniosły takie organizacje, jak: Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy.

Drugi zakres to polityka otwarcia na szczególnych zasadach – w grupach kilku, kilkunastu bądź nawet kilkudziesięciu krajów. Jest to odejście od narodowego zamknięcia i prawdopodobnie etap przejściowy do odległej w czasie otwartości powszechnej.

Podstawowe prawidłowości gospodarowania są wszędzie te same: dążenie do minimalizacji nakładów i maksymalizacji efektów, poszukiwanie właściwych proporcji między pracą żywą a uprzedmiotowioną, konieczność znalezienia zbytu dla wytworzonych towarów i usług w warunkach konkurencji itp. Dokonują się one jednakże w zmienionych warunkach wewnętrznych, a zwłaszcza międzynarodowych. W związku z tym istnieje potrzeba lepszego poznania zasad i mechanizmów funkcjonowania współczesnej gospodarki światowej.

Współczesna otwartość gospodarki narodowej poszczególnych krajów obejmuje

coraz liczniejsze – choć jeszcze nie wszystkie – dziedziny. Otwarcie nie jest rozumiane w zwykłych kategoriach zmiany w polityce handlowej lecz obejmuje technologię, inwestycje, telekomunikację, finanse i politykę gospodarczą. W handlu towarami przemysłowymi postęp dokonywał się już od końca lat 40. Względnie ewolucyjnie, natomiast w sferze obrotu usługowego i kapitałowego właściwie dopiero w ostatnich dziesięcioleciach nastąpiła dynamizacja polityki liberalnej. To samo odnosi się do międzynarodowej wymiany artykułów rolnych. U podstaw wstrzemięźliwego stosunku do otwartości w takich dziedzinach newralgicznych lub strategicznych dla gospodarki narodowej, jak usługi – transport, łączność, bankowość, ubezpieczenia – leżą kwestie wypłacalności kredytowej, obawy związane z inwestowaniem zagranicznych kapitałów w strategicznie ważnych ośrodkach krajowego przemysłu oraz egzystencjalne i socjalne aspekty gospodarki wiejskiej.

Okresy wielkich transformacji systemowych, w jakich znajduje się gospodarka światowa stwarzają szczególne zapotrzebowanie na myślenie i działanie strategiczne. Wielu autorów uważa, że gospodarki skierowane „na zewnątrz” mają duże szanse rozwoju. Dzięki rosnącej otwartości gospodarki kraj mniej zaawansowany może w znacznym stopniu wykorzystać obce wzorce, doświadczenia i umiejętności, prócz kapitałów i technologii. Tylko gospodarka otwarta, efektywnie wykorzystująca w procesie rozwoju związki z otoczeniem, może być gospodarką konkurencyjną. Rozwój w warunkach izolacji lub autonomii wobec przemian w gospodarce światowej nie sprzyja konkurencyjności tej gospodarki. Struktury powstające w procesie takiego rozwoju nie są z strukturami otoczenia. Sukcesy rozwojowe odnotowują tylko państwa, które są w stanie wykształcić zdolności dostosowawcze do zmieniających się wyzwań rozwojowych.

Trzeba jednak zauważyć, że w wielu dziedzinach istnieje dominacja jednostronnego przepływu, że wzorce kulturowe, kapitały, nowoczesne urządzenia kierują się z państw wysokorozwiniętych na wszystkie obszary świata, podczas gdy kraje opóźnione są nadal dostarczycielami surowców i produktów niżej przetworzonych. Imponujące przypadki ich dynamicznych przemian strukturalnych i efektywnego ich konkurowania z międzynarodowymi potęgami ekonomicznymi należą na razie do wyjątków, chociaż wskazują na potencjalne szanse krajów nierozwiniętych.